

DR. KOVACSICS JÓZSEF:

AZ IGAZSÁGÜGYI STATISZTIKA DECENTRALIZÁLÁSA

I.

Azok az elvek, melyeket a Statisztikai Hivatal elnöke a Szemle januári számában¹ a statisztikai munka decentralizálásával kapcsolatban követendőkként megjelölt, szükségessé tették a decentralizáláskor érvényben lévő statisztikai rendszer teljes felülvizsgálását a bizonylati alátámasztástól kezdve a kérdőíveken, utasításokon keresztül a feldolgozási, kiértékelő táblákig, sőt továbbmenően az egyes intézmények és szervek nyilvántartási és beszámolási rendszeréig.

Az eddig végrehajtott decentralizálási munkák bebizonyították, hogy a felülvizsgálat alkalmával felszínre kerülnek az adatgyűjtések hiányosságai, fogyatékoságai, melyek között elsősorban az adatgyűjtések kettős-ségét, párhuzamosságát kell kiemelni. A Statisztikai Hivatal központosított adatgyűjtése mellett a legtöbb szervnél ügyintéző vonalon is hajtottak végre adatgyűjtést. A párhuzamos munkák mind a Statisztikai Hivatal, mind az operatív szervek eredményes munkáját megnehezítették.

A Statisztikai Hivatal a centralizált rendszerben inkább foglalkozott az adatok mennyiségi összesítésével, mint a kiértékeléssel. Az ügyintéző szervek viszont a rosszul megszervezett (kontár) statisztikákat egyrészt szakmunkaerő hiánya, másrészt a kért adatok nagy mennyisége, áttekinthetetlensége miatt feldolgozni és kiértékelni nem tudták, az alsóbb szervek az adatokat nem összesítették, nem dolgozták fel és nem is értékelték ki. A statisztikai munkában nem voltak érdekelve, munkájuk eredményességének a megállapításához, ellenőrzéséhez nem használták a statisztikát.

A harmadik hiányosság abban foglalható össze, hogy az adatszolgáltató szervek ügyviteli munkája és a statisztikai munka között általában nem volt meg az összhang. A jelenlegi nyilvántartások és beszámoló-jelentések egymástól függetlenek, öletszerűen elrendeltek, sok szervnél gyakorlatilag használhatatlanok. A legtöbb alsó- és középfokú szervnél statisztikai nyilvántartó munka egyáltalán nem volt, csupán adattovábbító szerepet töltöttek be — a gyűjtött adatokat minden feljegyzés, rögzítés, felhasználás nélkül továbbküldték a felsőbb szerveknek —, ez természetesen azt eredményezte, hogy államunknak ezek a gazdasági, tervező, ellenőrző feladatokat is ellátó szervei, valahányszor felsőbb szerv ugyanazokat az adatokat kérte, mindannyiszor kénytelenek voltak új számlálást tartani, vagy megbecsült adatokat jelenteni. Arról, hogy az

1. sz., 17. old.

¹ Pikler György: Decentralizálni kell a statisztikai munkát. — Statisztikai Szemle, 1951.

ilyen alsófokú vagy középfokú szervek a saját területükre, munkájukra vonatkozóan időközönként statisztikai feljegyzéseket — idősorokat — vezessenek, szó sem lehetett. Nem lehetett tehát a statisztika az alsó- és középfokú szerveknél az operatív vezetés és ellenőrzés eszköze.

II.

Fenti hiányosságok általánosságban az igazságügyi statisztika területén is érvényesek voltak.

Az adatgyűjtés felülvizsgálata alkalmával kitűnt, hogy ezen a területen is vannak szép számmal fel nem dolgozott, felesleges munkát jelentő adatgyűjtések, így pl. a telekkönyvi részletdarabolásokról és a bekebelezett terhekről (42 500/1914. I. M. sz. r. 13. §.), adatgyűjtés a javító-nevelő-intézeti növendékekről (27 600/1909. I. M. sz. r.), óvatolt váltókról szóló statisztikai kimutatás (40 860/1927. I. M. sz. r.) stb. — vannak párhuzamos és kontárstatisztikák, melyekben a kérdések összezsúfoltan, áttekinthetetlenül következnek egymás után.

A bíróságoknál használatban volt statisztikai kimutatások között (a bírósági végrehajtók jövedelmét magábanfoglaló jelentések, az Igazságügy-minisztérium kezelésébe tartozó, azonban a Hivatal által igénybe nem vett ingatlanrész vagy tiszteletbeli lakás hasznosításáról szóló jelentés, a járás-bíróságok, megyei bíróságok működéséről szóló összefoglaló jelentés, a telekkönyvi hatóság ügymenetének ellenőrzéséről szóló jelentés, vagyonszállásföldök szétjegyzéséről szóló jelentés stb.) a legnagyobb terjedelmű, ezért a legnagyobb időt igénylő kimutatás a bíróságok ügyforgalmáról és tevékenységéről szóló, évente kötelező statisztikai kimutatás volt, mely egy közepes ügyforgalmú bíróságnál is legkevesebb 1000 adatot tartalmazott.

Az adatokat a járásbíróságoknak különböző irodákból és ügykönyvekből kellett összeszedni, majd az illetékes megyei bírósághoz beküldeni, ahol az 5—6 járásbíróság adatát nem kis munkával résztáblára összevonták. Nem valószínű, hogy a beküldött évi statisztikai kimutatásokból az Igazságügyben főösszesítés vagy operatív célra használható kiértékelés készült volna.

Az igazságügyi szerveknél ügyviteli vonalon végrehajtott kontárstatisztikák mellett másik hiányossága az igazságügyi statisztikának, hogy *a jelenlegi centralizált rendszer mellett nem volt elegendő idő az adatok ellenőrzésére*, pedig a decentralizálással kapcsolatban végrehajtott vizsgálat azt mutatta, hogy igen *komoly hiányosságok vannak a statisztikai fegyelem terén is* (három bíróságon történt felülvizsgálat során hat bíróval, illetve bírósági alkalmazottal szemben kellett fegyelmi, illetve pénzbüntetést alkalmazni). A fegyelem lazaságának okai az ellenőrzés hiányossága mellett *abban keresendők, hogy az adatszolgáltató szervek tehernek érezték a statisztikát*, mert csupán adatszolgáltató munkát végeztek, a saját munkájuk alátámasztását a statisztika *nem szolgálta*, az adatokat feldolgozás, kiértékelés nélkül továbbküldték. A leggyakoribb fegyelmi mulasztások: a kérdőívek hiányos, pontatlan, felületes kitöltése, kezelése, statisztikai lapok beküldésének elmulasztása, illetve késve történő beküldése.

A bűnügyi statisztika eddigi centralizált formájában *a kiértékelő munka szervezeti előfeltétele nem volt biztosítható*, így a feldolgozás

csupán mechanikus mennyiségi feldolgozásra szorítkozott. *Nem mélyedt el a termelési viszonyoknak, az osztályharc formáinak tanulmányozásában, nem foglalkozott a bűnözés analízisével, a bűncselekmény természetének feltárásával és konkrét kiértékelésével, így feladatának nem felelt meg.* Az eddigi feldolgozás csupán az adatok mennyiségi feldolgozására szorítkozott, nem törődött megfelelő mutatószámok, idősorok szerkesztésével. (Pl.: Egyes bűncselekmények aránya az összes bűncselekményekhez viszonyítva, az összes vádhatósági ügyek száma a megszüntetéssel végződő ügyek számához képest. Az elítéltek számának időbeli alakulása a megye, járásbíróóság területén, a kiszabott büntetés neme, mértéke, az elítéltek osztályhelyezete szerint — bizonyos bűncselekményekben meghatározott időtartam alatt bekövetkezett változások, stb.)

Kiértékelés nélkül a bíróságok munkáját összehasonlítani, a bűnözés dinamikáját, a szocialista építés során mutatott bűncselekménycsökkenést vagy növekedést lemérni, lehetetlen.

III.

A bűnügyi statisztika feladata a szocialista bíraskodás adatainak feldolgozása, kiértékelése, a büntetőjogi és polgári jogi jelenségek összehasonlítása, — a bűncselekmények növekedési vagy csökkenési és egyéb minőségi változásai tendenciájának kiértékelése időben és területi viszonylatban, — a vádhatóságok és bíróságok munkája eredményességének és hibáinak megállapítása.

A bűnügyi statisztika adatainak figyelemmel kísérésével az Igazságügyminisztériumnak szempontokat kell kapnia a helyes büntetőjogi politika kialakításához. A bűnözés osztályjellegének kimutatása támpontokat ad az osztályellenesség elleni harchoz. Fontos szerepe van a bűnügyi statisztikának a helyes törvényhozási elvek tisztázása szempontjából, mert a törvényhozás csak a bűnözés körülményeinek ismeretében tudja az egyes bűncselekményekre a helyes büntetési tételeket megállapítani.

A jogszolgáltatási statisztikának a statisztika tárgyát teljességében, összefüggésében, változásában, fejlődésében kell kifejeznie.

„A bűnözési folyamat törvényszerűségei nem önálló törvényszerűségek; ezek önmagukban mindenkor származékos jelenségek és összefüggésben vannak a tőkés társadalom általános törvényszerűségeivel. Ennek következtében a bűnözés tanulmányozásának elengedhetetlen előfeltétele, hogy felderítsük a társadalom létének és fejlődésének törvényeit. Ha ezek a törvények felderítetlenül maradnak, a kutatónak nem lesz módjában, hogy a bűnözés fejlődési törvényeit tudományosan megvilágíthassa, sőt meg sem állapíthatja ezeket a törvényeket.“² Ezekből következik, hogy az igazságügyi statisztika csakis a bűncselekmények természetének marxista-leninista meghatározásából indulhat ki. A bűncselekményeket és büntetéseket csak a velük kapcsolatos társadalmi jelenségekkel együtt lehet vizsgálni.

A bűnügyi statisztikának tehát fel kell használnia a gazdasági és társadalmi statisztikák anyagát is, mert csakis az ilyen összetett komplex vizsgálat vezethet kielégítő eredményre. Vizsgálatunknál figyelemmel kell kísérni az eredményre kiható összes tényezőket, hogy a szabályszerűségeket megállapíthassuk. Csak a sokoldalú és összetett vizsgálat után juthatunk el a helyes következtetésre.

² Gercenzon: Bírósági statisztika, Statisztikai Kiadó Vállalat, 1951, 173. old.

IV.

A 21/2/1951. N. T. sz. határozat értelmében május 1-től az igazságügyi statisztikai adatok gyűjtése és feldolgozása decentralizáltan történik, hogy a statisztika az alsó- és középfokú szervek munkájára is fényt vessen s így ezeknél a szerveknél is a vezetés és ellenőrzés eszköze legyen.

Az N. T. határozat szellemében készült el a decentralizált igazságügyi statisztika tervezete: a kiértékelő táblák, a feldolgozási táblák, kérdőívek és utasítások, valamint a pontos és gyors statisztika elengedhetetlen előfeltétele, a bizonylati alátámasztás megszervezése.

A pontos és jó nyilvántartás a statisztikai munka alapja. Ez teremti meg az igazságügyi szervek számára a gyors és áttekinthető tájékozódás lehetőségét, hogy időben összpontosíthassák figyelmüket az egyes bűncselekményekre, illetve azok megelőzésére szolgáló munkákra.

A Szovjetunióban igen nagy gondot fordítanak a bűncselekmények nyilvántartására. „A szoroson marxista-leninista büntetőjogi tudományon alapuló szovjet büntetőjogi statisztika egyik legfontosabb feladata a szocialista államban elkövetett *bűncselekmények nyilvántartása*... (a büntetőjogi statisztikával kapcsolatban a pontos adatokért folyó harcnak elsőrangú politikai jelentősége van).“³

V.

Az igazságügyi statisztika új rendszere vádhatósági, büntetőbíróági (felnőtt és fiatakorúak) és polgári peres és perenkívüli ügyek statisztikájából áll. A járásbíróágonként történő statisztikai feldolgozást és kiértékelést a megyei bíróság statisztikusa készíti. Az országos összesítést és kiértékelést az Igazságügyminisztérium végzi.

1. Vádhatósági statisztika:

a) *Vádhatósági vádemelő ügyekben szereplő személyek statisztikája.* Az államügyészség, illetve a járásbíróóság mellett működő vádhatóság a feljelentés vádhatósági érdemi elintézésekor adatszolgáltatási lapot köteles kitölteni minden bírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyről. Elsődleges bizonylat a vádirat (vádindítvány), nyomozólevél, személyleíráskörözés kibocsátása iránti indítvány, büntetőparancs, biztonsági őrizetbe helyezés iránti indítvány.

b) *Megszüntetéssel befejeződött vádhatósági ügyekről lajstromos feldolgozás készül.* A megszüntető lajstrom kitöltésének alapja a vádhatósági megszüntető határozat.

A *feldolgozás* mindkét adatgyűjtésnél havonként történik. Adatszolgáltatók az államügyészek (közvádlok). Az adatokat a megyei bíróság statisztikusa dolgozza fel.

2. Bírósági statisztika:

a) *Jogerősen felmentettek statisztikája.* A jogerős ítéletet hozó bíróság adatszolgáltatási lapot köteles kiállítani minden vádlottról, akit a bíróság jogerősen felmentett, akivel szemben a bűnvádi eljárást jogerősen megszüntette, vagy akivel szemben biztonsági őrizetbe helyezést rendelt el. Elsődleges okmány a jogerős felmentő ítélet, illetve megszüntető határozat

³ Gercenzon: I. m., 173. old.

Az ítélelbírák által kitöltött lapokat a megyei bírósági statisztikus dolgozza fel járásbírósként külön táblára, hasonlóan a megyei bíróság saját anyagát is. A táblák összesítéséből megkapja a megyei bíróság egész területére vonatkozó anyagot. A feldolgozás *negyedévenként* történik.

b) *Jogerősen elítéltek statisztikája.* A jogerős ítéletet hozó bíróság köteles az adatszolgáltatási lapot kiállítani minden vádlottról, akit a bíróság *jogerősen elítélt*. Elsődleges bizonylat, mely a statisztikai lap összes kérdéseit tartalmazza: a jegyzőkönyv és a jogerős ítélet. A feldolgozás teljesen hasonló a jogerősen felmentettek statisztikájához és ugyancsak *negyedévenként* történik.

c) *Fiatalkorúak statisztikáját* a bírói eljárás alá vont fiatalkorúakról készíti a jogerős véghatározat alapján a fiatalkorúak bírósága. Elsődleges bizonylat itt is a jegyzőkönyv és a jogerős véghatározat. A feldolgozás *évenként* történik megyebíróságonként külön táblán.

3. *Polgári ügyek statisztikája:* házassági, baleseti, személyi állapotot tárgyaló, lakásfelmondási, lakbérbehajtási, lakbérmegállapítási perekről, továbbá a hagyatéki és végrehajtási ügyekről. A lajstromokat a járásbírósként és megyei bíróságok vezetik, *negyedévenként* lezárják azokat és a megyei bíróság statisztikusa az eredményekből összeállítja a polgári perek negyedévi statisztikai kimutatását a bíróság egész területére.

VI.

A felsorolt adatgyűjtések nem ölelik fel az igazságügyi statisztika egész területét, nem tartalmazzák a bűnözés elleni harc teljes folyamatát. Nincs börtönstatisztikánk és nem készül feldolgozás a visszaesőkről sem. Nem teljes az igazságügyi statisztikánk azért sem, mert nem öleli fel a községi, rendőrségi és katonai bíráskodás anyagát. Ennek magyarázata az, hogy a decentralizálás első fázisában a döntő, a legfontosabb szempontokat kellett megragadni, amelyeknek ismerete nélkül az ügyészégi és bírósági munkát jól ellátni nem lehet. A bírósági statisztikusok begyakorlása, a statisztikai fegyelem helyreállítása teszi majd lehetővé a megfigyelés és a feldolgozás kiterjesztését.

Az új rendszert az Igazságügyminiszter a Statisztikai Hivatal elnökével egyetértésben rendelettel fogja életbeléptetni. A rendelet egyben intézkedni fog a felesleges vagy idejétmúlt adatgyűjtések megszüntetéséről is, valamint a meghatározott statisztikai adatgyűjtéseken túlmenő további rendszeres adatszolgáltatások engedélyezéséről.

Elvként kell szem előtt tartani, hogy a módszertanilag helyes alapokon nyugvó igazságügyi statisztika csak akkor lehet eredményes, ha gondoskodunk az adatgyűjtés hiánytalanságáról, a szakértelem fokozásáról és a hibaforrások minél tökéletesebb kiküszöböléséről, hogy hiányos, hamis bevallások ne fordulhassanak elő. Ezeknek a hibáknak a kiküszöbölését lesz hivatva megvalósítani a bírósági statisztikusok részére megtartandó tanfolyam, továbbá az az oktató és ellenőrző munka, melyet a központi hivataloknak (Igazságügyminisztérium, Statisztikai Hivatal) állandóan végezniök kell, hogy a helyi szempontok — szűk távlatok, elfogultság, rossz munkaszervezés, alakiságra való törekvés — az országos eredményekre ne legyenek kihatással.